



8

LETNIK 63

APRIL

1932-1933

VSEBINA 8. številke. Lea Fatur: Leži otok na sred morja... — Venceslav Winkler: Veliki petek (Pesem). — Ksaver Meško: Velikonočna (Pesem). — Venceslav Winkler: Rože in brinje (Pesem). — Venceslav Winkler: Sonce raste (Pesem). — Joža Vovk: Sirota (Pesem). — F. Ločniškar: Zarja (Pesem). — Venceslav Winkler: Velikan izpod Rane gore. — Miroslav Zupančič: Marta. — Pesem Velikega Duha. — A. T.: Gluhonemi otroci. — Janez Pucelj: Pomlad (Pesem). — Uganke.

»Vrtec« stane za vse leto Din 15,—, s prilogo »Angelček« Din 20,—.

Lastnik »Pripraviški dom« v Ljubljani — Urednik in upravnik Vinko Lavrič v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 91

Tiska Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani (Karel Čech)



Lea Fatur:

Leži otok na sred morja ...

(Dalje.)



ujmo je pri krmilu, Kristo čepi v stražnem jamboru. Drugi so odšli pod krov. Gusarji se smeje: »Nocoj boš klical, kapitanček, Audi nos! Libera nos!¹ Boš videl, kaj je nočna straža na morju. Če ubežiš te čaka palica.«

»Drži se!« so stiskali tovariši Adrijanu roko, »pokaži tem divjakom, kaj je kranjski plemič.« Adrijan se prekriža in meri pot od kasana² do koštilja³. Krov škriplje, stražna luč meče velike kolobarje, jambori rastejo do neba. Ladja leti, kakor da jo ženejo peklenške moči. Saj pravijo, da je prodal Djokovič dušo za njo ... Adrijana stresa. Jesenska noč je. Nebo in morje sta se zlila v temni brezdanj. Čudno grgra in vrši iz morja. Kakor da bi grozile morske pošasti: »Čuj, ti, mladi gusar! Naš si! Nerešena bo brodila tvoja duša po morju. Kakor Matetova. Kakor Mate si navezal srce na 'otok zakladov', na ta brod, na Anco. Že štiri leta ti ni očistila spoved duše, te ni okrepilo Gospodovo Telo.«

Brni v debelih opletankah od jambora do jambora, se ujame v jadra, stresa prečnice: »Hej, ti, mladi gusar! Videl boš!« Pošastne glave v jadrih in iz morja. Tam izteguje Mate proseče roke, tu odpira žrelo devetstolaktna riba. Lise pod glavnim jamborom žarijo krvavo, angleški kapetan gleda z daljevidom v Adrijana, duša Ančine matere vzdihuje: »Anca! Anca! Anca!«

¹ Sliši nas! Reši nas!

² Vзвишено mesto na stražnem delu broda.

³ Vзвишено mesto na sprednjem delu broda.

Strašno je, če si na nočni straži na brodu smrti. Pod krovom bi zdaj molil s tovariši, tu ti brani zli duh: »Kaj boš molil! Ne boš rešil ne svoje, ne duše svojih tovarišev, ne očetove, ki je šla nepripravljena s sveta, ne Djokovičeve, ki je zagrešil umor, ker se mu je izneverila tvoja mati. Misliš, da se hliniš pred Ginom. Na, le poglej! Brodnikovim otrokom že ugaja brezskrbno postjanje, bogastvo na starost — in tebi in Turnskemu in Bihačkemu — kaj vam ne laska misel, postati kapetan na tem brodu? Ste že moji, ste že...« Črni kremplji se stezajo iz tmine, ognjene oči se bližajo... Mrzel pot je na Adrijanovem čelu. A nakrat zbeži zli duh, nad njim, na jamboru zagleda Adrijan žalostno Mater, kako sedi s Sinom v naročju nad vrati rabske stolnice. In sliši glas svoje matere: »Marija, ki si občutila prebridko gorje, vrni mi sina nedolžnega!«

»Mati!« Pošasti so zginile — globoko diha Adrijan, moli, preiskuje v svoji vesti: Stiri leta je že gusarskem brodu. Pa da je postal nezvest svoji materi. Ne, mati, ne! Ne objokuj me, pa če ti je poslal sam Djokovič vest, da sem gusar. Poglej mati, tako je bilo...«

Stal je takrat pred Djokovičevim nožem in Matetovo prikaznijo. Nad morjem je kipela ona najvišja skala, pod katero je zaklad angleškega podkralja. In od tam se je vzel Mate. Bradat, čuden, vendar on. Adrijan ni slišal obupnega krika Ance in tovarišev, ki so pritekli k njemu, samo kakor v sanjah je videl, da stoji Dujmo grozeče pred kapetanom: »Samo las mu skrivi, rečem ti, samo las!« Adrijana je prevzelo usmiljenje do duše, ki mora čuvati zaklad, prevzela zavest, da je res, kar je slišal in bral tolikrat. Zavedel se je, da mu je rešil Mate življenje. »Te je sunil, si ranjen?« je vprašala Anca, stresla Djokoviča za rokav: »Stric! Zakaj si ga hotel?«

»Pustita me!« se je otresel Ance in Dujma, gledal prepadeno na morje in na skale. Kar spremeni obraz, kri zapluje v blede lice. Z rezkim žvižgom pokliče Gina in tovariše, ki so sedeli pred hišo. Prihitali so in za njimi je priletela gospa. Adrijanu se je zdelo, da sta se spogledala gospa in Dujmo. Djokovič je velel Ginu: »Hitro! Skočite v morje in preiščite okolico, skale in ves otok. Kaj? Bojite se? Mate ni imel brade, a ta duh jo je imel. Ali mu je mogoče zrastle na onem svetu?«

»Ne, Mate ni imel brade!« je pritrdil osupli Adrijan. Dujmo se je zdrznil.

»Ni imel brade, ampak ti, kapetan, veš, da se prikazujejo uboge duše v zapuščenem stanju in če raste brada po množini grehov, se bo kazala tvoja duša z brado, ki se bo vlekla za njo.«



Strah pred kapetanom je branil, da bi se nasmejali dečki glasno, samo Adrijan je pritrdil na Dujmov mig: »Bil je Mate in zrastle mu je brada.« Djoković je ošvignil Dujma s prodirnim pogledom: »Spravite se mi Kranjci, Anca, gospa Bertina in ti, Dujmo, pred hišo. Počakajte tam.« Sam pa je šel za plavači, ki so pretikali skale.

»Kaj bo spet skuhal?« rentači Dujmo. »Zaklet je ta otok in dobrega ne bo rodil.« Adrijanu se je zdelo, da sledita Dujmo in gospa Bertina s strahom daljnim klicem gusarjev: »Tu ni nikogar! Kako boš lovil pri-kazen, kapetan?«

»Mora biti! Primate ga za brado!« je rjul Djoković.

»Ubog! moj Mate!« je vzdihnil Adrijan. Dujmo je molčal. Turnski se je spominjal, kar jim je pravil Ivan Vajkard o strahovih po gradovih na Kranjskem in se smejal: »Naj ga le primejo! Ožgale se jim bodo roke; vse, česar se dotakne duh, zgori, in če se dotakneš njega, zgoriš.«

»Pa kako se ga dotakneš, ko je duh?« ga je zavrnil Janezek in povedal, kako je strašilo pri njih v Trnovem. Andrejček je pravil, kako je videl njegov ded povodnega moža, in razvil se je med dečki in Anco živahen pogovor. Gospa Bertina in Dujmo sta pa prisluškovala krikom, ki so se bližali. Djoković se je kregal: »Bedaki ste! Bojazljivci!« — Nekdo ga je zavrnil: »Pa bi šel z nami med skale, kapetan!«

Mrk je hodil Djoković po obali. »Zdaj bo nekaj!« je rekel Dujmo gospe. »Nemara bomo morali vse dni čepeti pred hišo, on bo pa iskal duha in čakal.«

»Ne zaupa nam,« je rekla gospa, »vest ga peče.«

»Ol!« je odvrnil Dujmo, »njegova vest je prožna, in hudoba ne da rada duše iz rok.«

Govorila sta špansko, da bi ne razumeli drugi. Adrijan pa, ki je znal italijansko in latinsko, je nekaj razumel, nekaj uganil. Potrti so opazovali dečki, kako so se motovili gusarji po skalah. Dujmo je siknil: »Vse nam je pokvaril ta lopov. Menil sem, da naredimo načrt, in da se naživijo dečki zraka na kopnem. Popravil bi brod, pa ta nesrečen človek se prepusti svoji novi ljubosumnosti. Pomagalo mu ne bo. Adrijan dobi dekle in njeno bogastvo. Tako bo ustrezno mrtvim in živim. Ali kako narediti?«

»Da, kako?« je vzdihnila gospa. »Še nekaj let in Anca bo zrastle. A da bi se posrečilo lopovu poročiti se z njo in se kazati svetu kot poštenjak — rajši zasadam jaz sama njemu, ali da jo rešim, tudi Anci nož v srce.«

»Treba ji bo povedati, kdo je ta njen stric, ki skrbi tako nežno za njo,« se je spalil Dujmo. »Pa to že pride. Mene skrbi samo, da bi vas ne ločil od nje. Sicer ne ve, da sem vam jaz kaj povedal, ali če mu pride misel, da spravi dekle v Novi svet, kamor prodajajo gusarji tako lahko naropano blago? Znanca imamo v Manhatanu. Tam so še Holandci iskali zlata, in gusarji so navadni in predrzni gostje v mestecu. Sicer pravijo, da bodo vzeli Angleži Holandcem naselbino. Za zdaj govorijo, da se zatekajo gusarji močno tja in da zakopavajo svoje zaklade ob Peklenskih vratih. Kajti angleški kralj je ukazal, da se morajo pokončati gusarji, ker ovirajo pomorsko trgovino, in v ta namen oborožuje bojne ladje. Španski kralj pa gradi v Guatemali trdnjavo, da bo prekrizal gusarjem pot. Tudi Benečani lovijo pomorsko kugo. Res. Po svetu je dovolj hudega, so vojne, lakota, kuga, Turek in druge nesreče. Pa na kopnem že še dobiš hudodelca, išči ga pa na morju... Saj še tega otoka ne najdejo. Skale okrog in okrog, lišaji na njih jim dajejo barvo morja. Koliko ladij gre mimo, ne da bi ga kdo videl.«

»Strašen je ta otok v svoji samoti,« je tožila gospa. »S staro kuharico in stražarjema že ne veš več, kaj bi govoril. Knjige so vse prečitane, ostane samo še sv. pismo, ki nas tolaži. Bolje je na ladji kakor na otoku.«

Tedaj se je bližal Djokovič s porogljivim nasmeškom: »Pravili ste mi, gospa, kako se dolgočasi Anca, in da je treba, da se nauči sveta. Uvidim vse to. Otok strahov res ni primeren kraj za Anco in tudi za te preplašene dečke ni. Le pogum, otroci! Še danes razpnemo jadra. Kar spravite svoje stvari v red, gospa! Tukaj ostaneta samo stražarja s kuharico, in da jim ne bo dolgčas, še naš Menko, ki se ne boji strahov.«

Tako je prišla še tisti večer Anca nazaj na brod. Adrijan je ni videl in je ni iskal. Bilo mu je po sencih kakor kladivo: On naj dobi brod in deklico. Ta čudoviti brod, da bi bil njegova lastnina. In da se pripelje na njem v Rab in pripelje materi nevesto? In zaklad. In obdaruje sveto Eufemijo, sv. Marijo Veliko, sirotišnico in hiralnico. In zapiše večno mašo za Matetovo dušo. Da cesarju za trdnjave, obdaruje sv. Jakoba v Ljubljani. Vso noč je bil na krovu. Po polnoči je slišal, da je odprl kapetan vrata in da se je vzel Gino z dvema mornarjema izpod krova. Spustili so čoln in veslali na otok. Adrijan se je stresel. Razumel je: Kapetan odnaša zaklad, odvede Anco. Proti jutru so priveslali in zvlekli previdno okovano skrinjo na krov in v kapetanovo kajuto. Takrat je napočil za Adrijana hud čas. Djokovič je hodil po krovu kakor rjoveč lev. Maček je pel po gostoma. Anca ni smela na zrak, dokler je bil Adrijan blizu, gospa Bertina in Dujmo sta se ogibala dečkov. Ne besede, ne migljaja. Gino je bil vedno za Adrijanovim hrbtom, ga je vpraševal, če vidi še Mateta. »Brod smrti« pa je letel v ugodnem vetru proti svojemu cilju. Za ta brod ni bilo ne tišine, ne nevihte, kakor da bi bil res plačan s krvjo. Adrijan je dognal, da jadrajo v južno smer. A ko so začeli obletavati ladjo galebi, je povedel Gino Kranjce pod krov. Niso videli, kje so pristali. Po ropotu in hoji so spoznali, da vlečejo nekaj težkega raz krov, slišali so Ančin glas: »Z Bogom, dečki! Z Bogom, Adrijan!« Od takrat ni več slišal Ance. Ko so smeli na dan, je že plaval »brod smrti« po velikem morju. Prazno je bilo na veliki trojambornici, ker ni bilo več Ance. Nekje je našel Kristo listek z imenom »Lisabona«. Spodaj je bil narisana zvonik in cerkev. Adrijan je razumel, da mu sporoča gospa Bertina, da gre Anca v samostan v Lisaboni. Z dnem, ko je pustil Djokovič Anco na kopnem in gotovo tudi zaboj z zakladom, se je glavar gusarjev popolnoma spremenil. Ogovarjal je Adrijana, bil silno prijazen z dečki in jim slikal gusarsko življenje v najlepših barvah. »Poglej ta brod!« je govoril Adrijanu, »kaj ni vreden kralja?« Kdor ga ima, je kralj voda. Zapustil ga bom tistemu, ki se bo izkazal vrednega. Staram se in rad bi preživel zadnja leta v zasluženem pokoju. Dajte vi, mladi, poveseljačite na morju, plen je bogat, delajte nekaj let, potem boste živeli v časti in slavi.« Vsak dan se morajo vaditi dečki v streljanju s topovi in puškami in v mečevanju. Dostikrat prime Adrijana, da bi sprožil puško, da bi obrnil meč v kapetana. Pa svarače ga pogleda Dujmo, in misel, da ne more do Ance brez Djokoviča, ga ustavlja. Večkrat očita Djokoviču Adrijan: »Ostal bi bil poštenjak, da ni bila taka tvoja mati. Zato postani ti kapetan te ladje, to je moja osвета. Plemenita osveta, Adrijan! Kdo bi ne dal duše zanjo? Jaz ti jo prepuščam zastonj.«

Adrijan in njegovi tovariši se hlinijo. Delajo se divje, željne plena in boja. »Ne samo brod, tudi deklico in zaklad dobimo,« jim zagotavlja Adrijan. »In vrnemo se poštene in bogati domov.«

»Tako je z nami, mati,« konča Adrijan svoje premišljevanje na nočni straži, »rešiti moramo zaklete duše in zakleti brod.«

(Dalje.)

Venceslav Winkler:

Veliki petek.

Raglje v zvonikih ropočejo
pesem leseno
in hodimo tihi in mislimo vdano
na smrt in na biče in trnovo krono.
Po gričih
pa cvetejo češnje in oriskajo njive v pozdrav
in gozd in veselo nebo
se nam smeje iz daljav.

Raglje v zvonikih ugašajo v mrtev večer.
Smrt se umika in biči bežijo.
Trnjeva krona na Križanem raste v sijaj,
osi trni so bridki,
vabijo v tesen objem.
Križani vdano smehlja se,
vse biče sprejemal je nase,
jutri pa —
o jutri pač dobro bo vsem...

Ksaver Meško:

Velikonočna.

»Življenje novo se budi,
brsti zelenje, cvet dehti:

aleluja.

In ptičke pevke žorgole,
se vesele, Boga slave:

aleluja.

Od smrti naš Gospod je vstal,
da bi vstajenje nam še dal:

aleluja.

Premagal smrt, peklá temó
in nam odprl je vhod v nebo:

aleluja.

Hvaležno združi se z menoj,
o človek vsak, z menoj zapoj:

»Aleluja«.

Zahvaljen Jezus, naš Gospod!
Glasi se naj povsod, povsod!

Aleluja

Venceslav Winkler:

Rože in brinje.

Jezus v halji svileni,
Jezus v halji žalostni,
Jezus gre čez božji svet,
sneg beži pred njim in led.

Raste, raste roža bela,
rasti brinjevo drevo,
vso poljano pregnita
in pokrijta vso goro!»

Raste, raste roža bela
kot je nima vaški vrt,
raste brinje v strmem bregu,
raste za Njegovo smrt.

Venceslav Winkler:

Sonce raste.

Sonce raste čez goro,
z lepo, mlado pomladjo.
Pomlad nosi lučke tri.
v lučkah Jezušček sedi.

»Daj mi roko, bratec zlat,
dušice sem prišel brat,
toplo, svetlo bo pri nas,
ko bo zemljo stiskal mraz.«

Sonce raste čez goro
s tiho, bridko pomladjo —
Ni več svetlega neba,
ni več dobrega sveta.

Joža Vovk:

Sirota.

V tihi, mračni sobi,
v mrazu in tesnobi
je sirota sama,
umrla ji je mama.

Vrata čuva Glad,
mršav, dolgobrad,
nima ne oči,
o obrazu ne kroi.

V kotu velik Strah
črno roko steza,
glej, pod stropom pleza
grda spaka — Skrb.

Tam čez mračen vrt
stopa botra — Smrt.
Vrata Glad odpira,
sirota v sobi — umira.

F. Ločniškar:

Zarja.

Izza gora je šinila
po nebu zarja zlata,
pregnala jutranji je mrak,
odprla dnevu vrata.

Zbudila v grmu ptičice
in rožice na trati,
nasula cvetom biserov,
da vsi so kakor svati.

In strunice ubrala je
v naravi mnogozvočne:
vse poje, žvižga, žvrgoli
vesele, prav poskočne.



Velikan izpod Ragne gore.

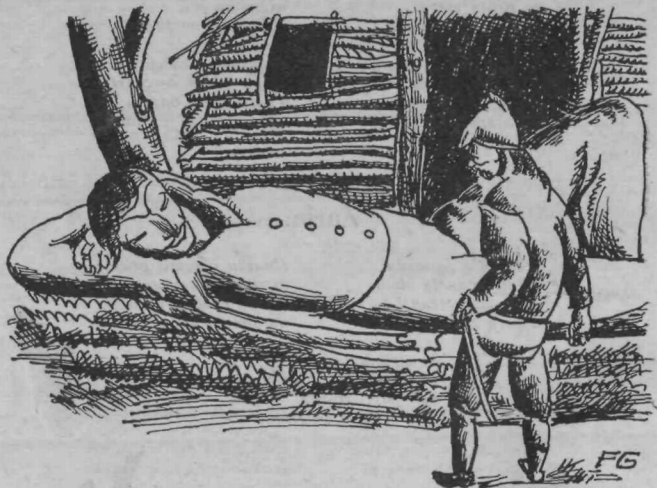
Pod Ragno goro je živel drvar, ki je imel sina velikana. Oče je napravljajl drva loškim gospodom in kuhal oglje, sin je pa pasel dolgčas. Neko likokrat je motovilil po dolinah in preganjal jelene in lisice, nazadnje se je pa odločil, da pojde z doma. Ubral jo je čez hribe in gozdove, čez županšek in Pogačo in se ustavil pod Pečnikom. Velika ravnina ga je razveselila in bele hiše na njej. Za poljem so rastli spet gozdi.

»Glej ga, tukaj ostanem,« se je spomnil velikan. Nalomil je vejevja, nanosil kamenja in zgradil kočo, revno kočo. Voda je tekla blizu, sadje je zorelo po dolini.

Blizu tam je pa bil grič, Peskovec so mu rekli. Takrat so prišli v naše kraje tuji ljudje. Šli so po vaseh in rekli, da jim je knez dal zemljo v last. Rekli so, da so gospodje. Ljudje jih niso umeli.

Gospodje pa niso bili kar tako. Izmislili so se, da morajo imeti grad, močan grad. Sezidajo naj ga pa ljudje. Hribovci so in nevedni. Poslali so biriča po vaseh in je oznanil tlako. Ljudje so se spogledovali.

»Odkod to?« so se čudili. »Zmeraj smo bili sami gospodarji. Morda pa ne misli zares. Morda samo prosi. Delavcev nima, da bi mu zidali. Pojdemo mu pomagat, ampak iz dobre volje. Nima pravice, da bi nas silil na delo.«



In ko je o svetem Juriju farni sveti Mihael zazvonil jutranjico, so se z vseh strani zgrinjali proti Peskovcu. Nosili so krampe in lopate, nekateri so prišli celo z živino in vozm. Gospodje so se zadovoljno smejali.

Birič je prišel tudi k velikanu pod Pečnikom. Lep dan je bil, menda nedelja. Prvo pomladno sonce je sijalo in je ležal pred kočo. Birič se je

ošabno ustavil pred njim in mu oznanil, kar je ukazal gospod. Velikan ni zinil niti besedice, malomarno je zazehal in se obrnil na drugo stran. Na tlako pa ni šel. Tri dni so gospodje čakali, potem so se spomnili nanj in so poslali ponj. Velikan se je nasmehnil in šel h gospodom.

»Kaj bi pa radi?« je vprašal nejevoljno.

Gospodje so pokazali na ljudi, ki so mrgoleli po Peskovcu in prenašali kamenje.

»Delat pojdi! Vidiš, da vsi delajo. Tri dni si že zamudil.«

Velikan je nekaj zamomljal in se obrnil:

»Mislil sem, da je kaj drugega. Da bi vam grad zidal? Še na misel mi ne pride. Jaz sem si sam zgradil kočo, dajte si še vi grad!«

Počasi je odšel proti Pečniku. Gospodje so škripali z zobmi, prijeti se ga pa niso upali. Bil je velik in močan. Vse bi pometal po tleh.

»Pride že ura!« so rekli.

Grad je pa rastel. Kmetje so pustili to leto svoja polja in vrtove in so zidali in zidali. Okoli Peskovca so napravili cesto, da bi se gospoda lepše pripeljala na vrh. Trpeli so kot črna živina. Delali so noč in dan. Biriči so jih priganjali s palicami. Hoteli so, da bi bilo vse pod streho, preden bi prišla burja in zima. Marsikdo je omagal. Zrušil se je pod bremenom in umrl. Drugi so potegnili še huje.

Velikan ni delal. Od začetka je ležal pred kočo, potem je začel dražiti kmete. Hodil je pod Peskovec in pod hrib, kjer so lomili kamenje in se jim smejal. Biriči so ga sovražili, pa mu niso mogli do živega. Samo grdo jih je pogledal in so se ustrašili.

Preteklo je leto. Grad so dokončali. Bil je lep in ves obzidan. Malo pod gradom so postavili pristavo. Med gradom in pristavo so zasadili lep vrt. Vse so naredili kmetje. V vaseh je bilo pa hudo. Preden so prišli grajski v dolino, so vsi ljudje prepevali, zdaj je vse molčalo. Njive so zane-marili, ker niso imeli časa zanje. Morali so obdelovati grajske. Vendar so mirno trpeli. Potrpežljivo so čakali, da se bo obrnilo na dobro stran. Ni se hotelo. Gospodje v gradu so veseljačili, v vasi niso imeli kruha. Desetino so dajali od vseh stvari. Molčali so in čakali, čakali.

Leta so prišla in prešla. Nič se ni spremenilo.

Tudi velikanu se ni godilo dobro. Nagajal je grajskim, kolikor je mogel. Kadar so grajski pastirji pasli, jim je plašil živino. Ponoči je hodil na grajski vrt trest sadje. Podili so ga s psi in z orožjem. Niso ga mogli ugnati. Polomil je vse plotove.

To še ni bilo vse. Velikana je bolelo, da so kmetje tako ponižni. Grajska gospoda jih je bila po plečih in hrbtu in so mirno pustili. Sklenil je, da jih bo poučil, kako je prav. Šel je od človeka do človeka, od vasi do vasi in s korajžno besedo pripravljaj ljudi na upor. Poslušali so ga verno in kimali. Rekli so, da bi bilo morda res prijetno, če bi ne bilo tlake, desetine in grajskih.

Eden izmed imenitnejših kmetov je bil Širaj. Ta se je najbolj pri-toževal in je bil prvi pripravljen, da bi se uprl. Velikan je bil zadovoljen, ko ga je slišal in domenilo so se natančno za dan in uro.

Grajski so pa izvedeli za priprave. Poklicali so Širaja v grad, pobotali so se z njim in ga postavili za rihtarja nad drugimi kmeti. Rihtar Širaj se je ponosen vrnil z grada in začel pregovarjati kmete, da bi bilo nespametno, če bi se uprli, ko je pa gospoda tako močna. In za kmete skrbi. Varuje jih sovražnikov. Kmetje so spet molčali, poslušali verno in kimali. Nazadnje so dejali, da je res tako.

Ob določeni uri je pa prišel velikan. Bil je strašno razkačen. Ko je hodil po vaseh, so mu grajski biriči zažgali kočo. Do tal je pogorela.

Prišel je v vas, a kmetov ni bilo nikjer. Samo par betežnih starcev je prišlo in so povedali, kako je Širaj postal rihtar in drži z gradom.

Velikan se je razjezil še huje. Izruval je mlado drevo ob poti, zadel ga na ramo in zaklical: »Grem pa sam!«

Se tisto noč je zažgal grad in pristavo. Kmetje so hoteli gasiti, pa jih je s kamenjem odganjal. Niso mogli blizu. Pogorelo je vse, grajska gospoda je pa izginila.

Cez nekaj dni so prišli biriči z vseh bližnjih gradov, da bi prišli velikana. Smejal se jim je in šel počasi v gozdove. Niso ga dobili. Menda je šel k očetu drvarju.

Kmetje tam okoli so postali tlačani drugih gospodov. Še danes so ponižni in hlapčevski. Vendar pravijo, da če bi prišel še enkrat velikan, bi ne bilo več med njimi rihtarja Širaja.



Miroslav Zupančič:

Marta.

Na stari postelji je ležala koščena in izmzgana ženska. Črne, globoko vdrtle oči je upirala v temen kot borne izbe, ki jo je pojemajoča luč leščerbe medlo razsvetljevala. Ob postelji je sedela osemletna suha in bleda deklica z velikimi, plašnimi očmi.

»Marta!« se je oglasila ženska s suhim, pretrganim glasom, ne da bi odtrgala pogled iz temnega kota.

Otrok se je zdrznil: preplašen je sledil pogledu bolnice in ni odgovoril. Umirajoča je okrenila glavo na trdem zglavju in pogledala otroku v oči, v katerih je odseval strah. Njene prsi so bolešno zahropele: globoka bol jih je bila izpreletela. Počasi je dvignila koščene roke izpod odeje in jih iztegnila proti deklici, ki se je zdajci stisnila k njej in skrila svoj obraz na njenem.

V očeh umirajoče so se zalesketale solze. Zastrmela se je v strop, kjer so se pozibavali temni kolobarji.

»Marta!«

Dekletce ni odgovorilo, le še bolj se je stisnilo k njej.

»Pojdi klicat očeta! V gostilni je. Reci mu, da naj pride domov, ker sem pri koncu.«

Otrok se je preplašen odmaknil. Ni razumel njenih besed; boječe je ponovil: »Pri koncu? —«

»Da, reci mu tako!«

Deklica je plašno pogledala proti oknu: zunaj je bila tema in veter je bril okrog hiše.

»Pojdi, Marta! Ogrni si ruto, da ti ne bo mraz!«

Deklica je vstala, stopila po ruto in se začela počasi ogrinjati.

»Pridi sem, ti bom pomagala!«

Marta je stopila k postelji. Dolga, suha roka je omahnila, ko se je iztegnila, da bi ji pomagala. Otrok se je stisnil v veliko ruto in oči so mu obviseli na oknu.

»Pojdi!« je ukazala bolnica s pojemajočim glasom.

Deklica je stopila k vratom in jih z boječo roko odprla. Strah jo je bilo teme in noga ji je obstala. Obrnila se je proti postelji. Bledi, koščeni obraz jo je gledal, ustnice so se odprle, a iz njih ni bilo glasu; samo pokimala ji je, da naj gre.

Otrok je pogledal prosoče, nato se je vdano obrnil in stopil v temno vežo. Vrata so se zaprla za njim.

Noč je bila temna in brez zvezd. Oster veter je pihal. Kraj je bil samotni: pot do vasi je držala skozi gozd.

Deklica je stopila iz hiše in se plašno ozrla naokrog. Piš vetra jo je objel: skoraj bi bila omahnila. Stopila je par korakov naprej in obstala. Strah jo je bilo gozda in samotne steze.

»Pojdi po očeta!« ji je ukazal neki notranji glas, da se je zdrznila.

Tesneje se je zavila v ruto in stekla po razpokani, zamrzli cesti. Krajci in franže rute so plapolali v vetru.

Zdajci je pot prešla v zatišje, se vila med visokimi drevesi in se spustila, nato po klancu v vas.

Deklica je že težko soplja.

»Pri koncu? — Kaj to pomeni? — Da, da, mamica bo pila zdravila in konec bo njenih bolečin. — Oče ima s seboj zdravila, mamica bo pila in... konec... konec... konec...« si je ponavljala.

Iz daljave se je slišalo zvižganje vetra.

Dospela je v vas in se ustavila pred nizko, umazano krčmo. Okna so bila zasopena; izza njih je prihajalo hripavo petje. Otrok je stopil k oknu, se vzel na prste in pritisnil obraz k šipi, da bi videl v sobo. Zavesa so zastirale okno; le ozek trak ob robu je bil nezastrt, toda sopara je bila tako gosta, da so se videle za njo samo spačene sence.

»Tata, tata!« je polglasno ihtela. »Oh, ko bi prišel sedaj ven! Povedala bi mu, da ga kliče mamica, ker je... Konec... Zakaj mi ni povedala, kaj to pomeni? Tata ve in mi bo povedal. Gotovo ve; saj mi je ukazala mama, naj mu rečem tako. Pridi, tata!«

Bala se je stopiti v krčmo.

»Tam notri so tako hudobni ljudje! — V krčmah poseda vedno hudobec; zato je tudi tata... Tata! — Oh ne bo prišel, nikoli ne bo prišel! — Kako da ne ve, da sem jaz tukaj? — Tata... ta...!«

»Otrok, kam pa zijaš?« se je oglasil poleg nje glas.

Deklica se je hipoma odmaknila od okna in pogledala preplašena tujca. Bil je visok mož, rdečega in veselega obraza, oči so mu dobrohotno mežikale.

»Čigava si?« jo je vprašal, ko je videl strah in osuplost v njenih očeh. Povedala mu je in nato tiho in boječe dodala:

»Prišla sem klicat očeta. Mama je rekla, da naj pride domov, ker je pri koncu.«

»A tako?« je rekel z zategnjenim glasom. »Pojdi z mano!«

Prijel jo je za roko, ki mu jo je plaho prepustila, odprl je vrata in jo mehko potisnil pred seboj v sobo.

V sobi je bil velik hrup in vse zakajeno od tobačnega dima. Pri mizah so sedeli pivci in se vneto pogovarjali. Bili so že vsi vinjeni. Časih je kdo hripavo zapel, nesel kozarec k ustom, utihnil, da ga je izpraznil in nato nadaljeval zaspano petje, gledajoč malomarno kozarec, ki ga je vrtel med prsti. Med mizami se je sukala debela krčmarica, se prijazno smehljala, odgovarjala na neslane šale in ... donášala vina.

Deklica je boječe obstala pri vratih; velike, plašne oči so se ozirale po sobi. Bala se je krčme in teh ljudi.

V oddaljenem kotu izbe je sedel njen oče. Bil je sklonjen nad mizo, z razmršenimi lasmi, s klobukom potisnjenim na tilnik in je kvartal.

»Janez!« je zakričal mož, ki jo bil pripeljal v sobo. »Tvoja stara je pri koncu.«

»Pri koncu?« je pijano zazeהל in se leno obrnil. Oči je imel motne in krvave, ustne mokre in spačene. »Tako! Ali ste mi prišli povedat? Mar bi jo bili od konca odmaknili.«

Navzoči so bušili v hrupen smeh. Čule so se razne opazke. Okrenil se je zopet k mizi in nadaljeval igro. Zdajci se je nečesa domislil: »Pridi sem!« je ukazal otroku.

Deklica se ni zganila.

»Na, nesi to stari! Reci ji, da je to zadnji denar, ki sem ga zavrgeł zanj. Rajši bi ga bil zapil!« je rekel in ji pomolil stekleničico z zdravilom, po katero je bil šel že zjutraj.

Otrok jo je boječe vzel; obstal je za trenutek, nato je šel zbegano do vrat, jih odprl in hitro izginil.

»Mama, sedaj imam zdravilo! — Veš, mamica, boš pila in boš ozdravela. Oh, ne, mamica, saj ne boš umrla, saj ne... Kako so hudobni tisti ljudje in tata... Ne, mama, ne smeš umreti!« je polglasno zaihtela.

Tekla je po klancu navkreber. Veter ji je pihal v obraz; velika ruta se ji je opletala med nogami. Spoteknila se je ob koncu na zamrzli cesti, spoteknila se je in padla z rokami naprej. Stekleničica, ki jo je krčevito stiskala v pesti, se je razbila: na otrokovi dlani se je prikazala dolga, črna lisa. Deklica je zajokala na glas in se hitro pobrala. — »Zdravilo! — Mamica bo umrla in jaz bom kriva, jaz...«

Sklonila se je: na cesti je bil črn madež. Zaihtela je. Krvavečo roko je krčevito pritisnila k ustom in se vgriznila v prste. Oči je imela vse v solzah.

»Ne, mamica, ne smeš umreti, ne smeš!«

Stekla je naprej, krčevito ihteč.

»Jaz bom kriva, ker sem razbila. — Oh, zakaj se je moralo tako zgoditi? — Mama čaka zdravila in jaz... Pri koncu! — To pomeni? — Zakaj ni rekla: »Umrta bom.« — Kako je dobra! Ni rekla tako, ker je vedela, da bom jaz kriva in ni hotela, da bi bila žalostna. — Ko bi vsaj tudi jaz umrla! Mama, odpusti mi!«

Prišla je do hiše in je obstala. Skozi okno izbe je prihajala medla, plapolajoča svetloba.

»Za tistim oknom leži mamica in ne ve...«

Zaihtela je. Stisnila se je k vratom; bala se jih je odpreti.

»Mamica čaka zdravila. Ko bi vsaj tukaj umrla!«

Naslonila je vročično čelo na krvavečo roko, ki je držala za kljuko. Težko je sople in polglasno ihtela, iz oči so ji kapale debele solze.

»Jaz bom kriva... Odpusti mi, mama! Saj bom tudi jaz umrla!«

Ovogumila se je in pritisnila na kljuko: vrata so zaškripala in se odprla. Stopila je počasi in plašno skozi vežo v izbo.

Bolnica je ležala nepremično z priprtimi očmi. Med trepalnicami in na temnih kolobarjih pod očmi so se lesketale strjene solze. Na rumenobledem obrazu je odsevala medla luč leščerbe. Koščene roke so ležale na odeji iztegnjene ob telesu.

Deklica se je plašno približala postelji, strmeč v koščeni obraz. Trepetala je, kajti bala se je že grobne tišine.

»Mamica spi«, je dahnila.

Sklonila se je na materino roko, naslonila nanjo svoje vroče čelo in zaihtela: »Mamica, odpustil«

Luč je zaplapolala močnejše in se vtrnila: primanjkovalo ji je bilo olja.

»Mama!« je zaplakala glasno.

Pesem Velikega Duha.

V porečju veletoka Kongo v srednji Afriki je hodil v misijonsko šolo tudi deček domačin. A nekoč ga je domotožje napadlo s tolikšno silo, da se je moral vrniti domov. Prišel je k belemu misijonarju in mu rekel: »Domov grem, pogledat svoje ljudstvo.« Misijonar mu brani, pa zastonj: ko ga le ne more pregovoriti, mu reče: »Če že res moraš iti, pa se vsaj kmalu vrni!« Deček obljubi: »Vrnem se, gotovo se vrnem, samo ne vem, kdaj.« A vendar se ni vrnil nikoli več.

Misijonar je večkrat mislil nanj in se čudil, zakaj ni fant držal besede. Ko sta pa potekli že dve leti, je mislil, da se je gotovo vdal staremu življenju zločinov in krvi.

Tedaj se pa nekega lepega dne zglasita na misijonski postaji dva domačina, pobarvana za boj, s ščitom, lokom in puščicami.

»Ali si ti beli mož, ki uči naše ljudi o Velikem Duhu, ki ljudje z njim lahko govorijo? Ali ti učiš dečke čudnih pesmi?«

»Da. Zakaj pa vprašujeta? Kaj pa znata o Velikem Duhu in o naših pesmih?«

»Pred nekaj leti,« povesta črna odposlanca, »smo bili s sosednim rodом v boju. Požgali smo jim vasi in odgnali živino. Ko smo se vračali domov, smo srečali samotnega dečka. Po znakih na obrazu smo spoznali, da je član sovražnega rodu. Kajpada smo ga takoj zgrabili, čeprav se je zelo upiral. Privezali smo ga k deblu, da ga pobijemo, pa nas je prosil dveh reči: Najprej naj zapojem pesem, potem pa še govorim Velikemu Duhu, ki se ga ne bojim. Počakali smo, da je zapel in se zgovoril Velikemu Duhu, potem smo ga z gorjačami ubili in pojedli. Pred smrtjo pa nam je še povedal, da se je čudnih besed naučil pri vas.«

Ko sta poslanca povedala vsebino pesmi, je misijonar spoznal, da je njegov učenec pred smrtjo zapel: Jezus ljubi me, to vem! Z Velikim Duhom pa je govoril tole: Oče naš, kateri si v nebesih.

Vojnika, ki sta dečka ubila, nista imela prej miru, dokler nista poiskala belca, ki uči domačine lepih pesmi in jim pripoveduje o Velikem Duhu, tako dobrem, da sme z njim govoriti vsak človek.

Danes sta oba kristjana, pa tudi ves njun rod.

Gluhonemi otroci.



Nekaj posebno zanimivega vam bom povedal. O gluhonemih otrocih. — Otroci so, kot ste vi; nekateri kar srčkani, a nekaj jim manjka: ne slišijo in govoriti ne morejo tako, kakor bi radi. Vi ste tako srečni, da slišite zvonove, slišite lepo petje, sami po-jete, godbo poslušate: gluhonemi otroci ne slišijo ne zvonov, ne petja, ne godbe, pa tudi sami ne morejo peti. Ali ni to bridko? Kako pa je z njihovim govorjenjem?

V Ljubljani na Zaloški cesti stoji nasproti bolnice visoka hiša: šola za gluho-

neme. V spodnjih prostorih so šolske sobe, kjer se vrše tako rekoč čudeži: tu se namreč nemi otroci nauče govoriti. Ko pridejo gluhonemi otročki v šolo, ne znajo prav nič govoriti. Pridejo v šolske sobe. Te sobe so drugačne kakor v vaših šolah. Okno je ponavadi zelo veliko. Otroci sede v polkrogu, s hrbtom obrnjeni proti oknu, da jih ne moti cesta. Napeto in pozorno gledajo v učitelja, ki sedi v kratki razdalji pred njimi. Otroci namreč ne slišijo, kaj učitelj govori, a vidijo pa, kako odpira usta in iz tega odpiranja ust hitro sestavijo besede. Zato pa mora učitelj govoriti počasi, razločno. Ali ni to čudno? Kako pa se morejo naučiti, da iz odpiranja ust delajo besede? To je pa težko delo! Že v naših šolah morajo imeti učitelji potrpljenje z vami, a pri gluhonemih mora biti učitelj še zlasti potrpežljiv in strokovno izobražen za to težko delo!

V prvem razredu malčki sploh ne vedo, kaj je to glas, beseda. Najprej se nauče pravilno dihati. Potem gledajo pazno v učitelja, posnemajo nastavo njegovih ust, drže učitelja za grlo in sebe tudi prijemajo za grlo, da čutijo tresenje glasu. S trudom se posreči učitelju, da prižubori otroku iz dotlej zaprtih ust prva besedica »pa«, ki velja tudi kot pozdrav najmlajših gluhonemih. Ko te namreč srečajo, ti živahno kličejo »pa« ter obenem mahajo z rokami.

Na sliki vidite, da ima učitelj prtič okoli vratu; to je zato, da učitelja ne umažejo otrokove roke. Pa ne smete misliti, da se gluhonemčki nič ne umivajo; o, in še kako!

V drugem in tretjem razredu se otroci uče sestavljati posamezne besede, tvoriti pojme. Kako gre to težko! V tretjem razredu, ko ste vi že kar učeni in ste že tako srečni, da hodite k sv. obhajilu, se gluhonemi otroci šele začno učiti verouka, pa ne tako, kakor vi, vse drugače. Nekateri izmed vas, ki imate mehko srce, bi gotovo jokali, ko bi slišali, kako molijo gluhonemi otroci v 3. razredu »Oče naš« in »Zdrava Marija«. Počasi gre in pretresljivo zvene njihovi šibki glasovi. Molijo pa prav radi.

K prvemu sv. obhajilu gredo šele v petem razredu. No, pa se pripravijo zelo lepo!

Ne smete misliti, da so naši gluhonemi otroci neumni, zabiti! Ne, ne, ampak prav brihtne glavičice imajo, nekateri pišejo krasno, rišejo tako lepo, da še vas posekajo. Imajo torej samo to napako, da ne morejo govoriti kakor vi, ki ste polnočutni. Govoriti pa ne morejo zato, ker ne slišijo. Slišijo pa zato ne, ker so imeli v prvi otroški dobi težke bolezni ali pa so to bolezen podedovali.

V višjih razredih (6, 7, 8) se uče otroci vseh predmetov, kakor vi, le v manjšem obsegu. Otrok je v vsakem razredu navadno 10 ali 12; pa ima s temi učitelj toliko opravila, da ga to delo utruja.

Ko dovrše gluhonemi otroci šolo, se razidejo na vse strani. Dečki si največkrat izberejo krojaško in čevljarstvo, deklice pa gredo za šivilje. Tole vam še moram povedati: povsod jih imajo mojstri radi, ker gluhonemi so silno vestni in dobri delavci.

Je pa le žalostno njihovo življenje! Šola jim je sicer dala mnogo, toda sluha jim ni mogla dati.

Otroci! Za eno uro samo zatisnite ušesa tako, da ne boste slišali ne mamice, ne očka, ne zvonov, ne petja, ne godbe, pa boste vsaj malo razumeli bedo gluhonemih otrok, ki niso in ne bodo nikdar slišali.

Prosim vas, ne norčujte se iz gluhonemih! Ko vidite njihovo mahanje z rokami, ki jim nadomešča govor, ne smejte se jim, pač pa iskreno zahvalite dobrotnega Boga za dragoceni dar sluha in govora.

Janez Pucelj:

Pomlad.

*Ptička me kliče:
Dragica, pridi,
pridi iz čumnate
v sredo polja!
Vsaka že bilka
v cvetje hiti
sredi polja.*



*Oj ptička moja,
lahko je tebi
sredi polja:
ko sredi srca
vsaka ti misel
v pesem brsti!
O da sem jaz kakor ti!*

UGANKE • SKRIVALICE IN DRUGO

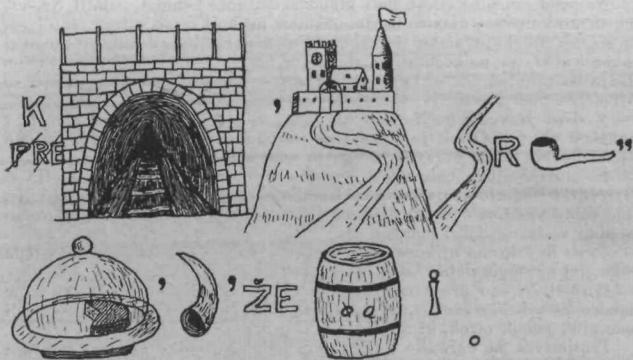
1. Vprašanje.
(Dragan.)

Katera mesta so v stavkih »Aeroplan leti kot orel«, »Vedno moramo starše ubogati«, »Okno je bilo že prej ubito, ljuba mati«.

2. Posetnica.
(Dragan.)

Ivan C. Krot
Črna

Kaj je
ta mož?



Rešitev iz 7. številke.

1. Odločeni so roži kratki dnovi. F. Prešeren 2. r, gos, Rakek, krava, Perun, krona, baker, proso, skuta, kamen, blisk, pajek, prepelica: roka roko umije. 2. Čin, črn, trn, tri, kri, krt, kit, sit, sir, žir.

Rešili so vse tri uganke: Richter Ema, Živič Ana in Marija, Zevnik Nežika, Medved Ivan in Mira, Grmovšek Minka, Umek Alojzij in Terezija, Kostrevec Anton in Terezija, Šular Tončka, Rožman Anka,

Lapuh Pepca, Gregorevčič Verica, Žnide-rič Micka, Peterkovič Neža, Ogorevc Ivan in Ljubica, Denžič Terezija, Žmavc Anka, Petančič Pepca in Tončka, Pavlič Nadica, Kranjčič Ivan in Veronika, Pšeničnik Roza, Brinovec Roza, Zagmajster Tončka, Mikulec Julčka, Kržan Ivan, Sotelsek Ivan, Vrstovšek Jože, Marija in Tončka, Jagodič Pepca, Hode Ivanka, Volčanjšek Marija, Šepetavc Franc iz Pišecev, Trtnik Boris iz Ljubljane.

Izžreban je Trtnik Boris iz Ljubljane.

PRVI UTRINKI.

NEŽIKA IN CVETLICA NA OKNU

Radovedno je gledala cvetlica z okna in se zamislila v božjo prirodo. Na polju je zagledala svojo vestno prijateljico Nežiko, ki je nabirala cvetlice, da bi jih povezala v šopek in darovala Materi božji v vaški kapeli. Pridno je zalivala Nežika to cvetko. Vselej ji je govorila prijazne besede, kadarkoli se ji je približala.

Imela pa je ta Nežika hudobno sestro Ivico. Ta je silno sovražila cvetlice. Ko ni bilo nekoč Nežike doma, je hudobna Ivica odtrgala cvetki čisto nov cvetec in ga raztrgala. V tej bolečini je cvetka obupno poklicala Nežiko, ali te ni bilo. Ko pa je prišla domov in videla, da nima cvetlice cveta, je vprašala sestro: »Si li ti odtrgala roži cvet, ki je bil tako nežen?« Ta pa ji je odgovorila: »Misliš, da sem jaz res tako hudobna? Saj vendar vem, kako hudo je cvetlici, če ji kdo odtrga cvetec, pa še tako nežnega, kot je bil ta!«

Ta pogovor pa je slišala marljiva čebelica, ki je bila pravkar namenjena k tisti cvetki po med. Odletela je k njej in ji začela praviti o Ivici.

Nežiki je bilo žal za to cvetko, a pomagati ji ni mogla, kajti bila je ob pravkar procveteni cvet.

Nežika je zares dobra in usmiljena, le spoštujte jo in posnemajte! Če pa jo kje vidite, jo pokličite k sebi, da se kaj pogovorite z njo.

Rataj Ivana, učenka II. razr., II. odd. na Blagovni pri Celju.